

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש

בהר
אייר התשפ"ד בשל"ה
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ל"ג בעומר – הילולא דרשב"י, והדלקה שתיערך לראשונה ע"י מרן שליט"א.
צורת פרשיות פתוחות וסתומות בס"ת, מניינם בתורה והרמוז שבכך, מדוע ישנה קפידא כ"כ גדולה בעניין הזה שאם שינה הספר פסול.

מדוע ישנן בתורה יותר פרשיות סתומות מאשר פרשיות פתוחות, וכן בנ"ך.
ארבע הוכחות נוספות לכך שכתר ארם צובא המצוי כיום, איננו הכתר אשר ממנו העתיק הרמב"ם.

ביאור תשובת מהרי"ץ בעניין מי"ם ד'מחלת', וראיה שאבותינו נע"ג עיינו בכתר של בן אשר בעצמו.

במלה הראשונה בתורה, 'בראשית', רמוז שמו של בן אשר.
בשב"ק הבאה, חיזוק בענייני פגעי הטכנולוגיה.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א
יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 740
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפני מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה. אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש על ידי האשה הכשירה מרת רבקה בת יוסף שתחי', מארצות הברית, לזיווג הגון במהרה של אברהם בן אסתר, ולרפואה שלמה של רבקה בת אסתר ולשלוש בית בקרוב ממש, בעבור שהתנדבו לזכותם למוסדות יד מהרי"ץ. יהי רצון. ישועת ה' כהרף עין.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי יוסף בן אריה אלחנן הי"ו מארצות הברית, להצלחת נות ביתו וכל יוצאי חלציו, ולהצלחה מרובה בכל עסקיו, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכן רבי שאול אלעזר בן משה אוחנה הי"ו שתרים תרומה נכבדה להדלקה לכבוד רשב"י.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, והזקוקים לרפואה – השם ברוך הוא ישלח להם רפואה בתוך כל חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

ל"ג בעומר – הילולא דרשב"י, והדלקה שתיערך לראשונה ע"י מרן שליט"א.

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. ל"ג בעומר – לעומר, יום ההילולא דרבי שמעון בר יוחאי.

יעיר וקדיש מן שמיא נחית', זהו ראשי תיבות שמעון. ופירושו, מלאך וקדוש מן השמים ירד. הוא כמו מלאך.

זכינו שתורת הנסתר, ידועה בעולם. מה שזכה רבי שמעון בר יוחאי, שנתגלו לו מראות אלהים במערה (ע"י רבינו חננאל סוכה דף מ"ה ע"ב), כל עם ישראל זכה באמצעותו, כי תורת הסוד בנויה בעיקר עליו. נכון שבענייני הקבלה, באופן כללי, ישנם עוד הרבה ספרים אחרים. וגם לפני שהתגלה והתפרסם ספר הזוה"ק בעולם, ידעו את המושגים, והרבה עניינים. אבל אין מה להשוות זאת לאורו של ספר הזוהר הקדוש, אשר בשמו כן הוא, זוהר ומאיר.

בשנה שעברה דיברנו בס"ד על עניין ההדלקה ביום הזה, כי למרות שאבותינו לא נהגו בכך, אבל לא שחש ושלוש ישנה איזו מניעה. אדרבה, הבאנו הרבה טעמים לעניין ההדלקה. ומן השמים גלגלו, שבשנה זו אנחנו בעצמינו מדליקים, מה שלא עשינו בכל השנים שעברו. כנראה זהו אחד

ועוד אחד. בפרט שבעיקבות המלחמה, לא מתקיימת ההדלקה באתרא קדישא מירון, והציבור לא יכול לבוא לשם.

בעזרת השם, במאמר הזוהר הקדוש שנקרא אחר כך, בסיום השיעור, מדובר על 'כי נר מצוה ותורה אור', זה בזוהר הקדוש פרשת תרומה דף קס"ו. שם מובא כי רבי יוסי דרש והסביר את העניין, שהתורה היא אור, והמצוות הן נר, מהו העניין בזה? וגם אחר כך, בריה דרב ספרא, דיבר על העניין הזה, כי נר מצוה ותורה אור.

צורת פרשיות פתוחות וסתומות בס"ת, מניינם בתורה והרמוז שבכך, מדוע ישנה קפיצת כ"כ גדולה בעניין הזה שאם שינה הספר פסול.

בעזרתו יתב' ויתע', אנחנו מדברים בזמן האחרון, על ענין של הפרשיות, הפתוחות וסתומות. וכעת נמשיך בס"ד.

לפני כן, נקדים להביא את דברי רבנו הרמב"ם בעניין זה. כי הרי בעניין הפרשיות, ישנן חמש צורות לפרשיות. יש פרשה פתוחה, ויש פרשה סתומה. לפרשה הפתוחה, ישנן שתי צורות. ולפרשה הסתומה, שלוש צורות. מי שאינו רגיל בזה, ורוצה לדעת, כדאי שיראה זאת באופן מוחשי, למשל בספר חומש תורה קדומה, שביקשתי לחלק לציבור. ששם הפרשיות עשויות כמו השיטה הזאת, וכפי שאבותינו ג"כ נהגו מקדם קדמתה.

הרמב"ם כותב, כי לפרשה פתוחה, ישנן שתי צורות. ולסתומה, שלוש. צורת הפרשה הפתוחה הראשונה שהרמב"ם אומר, היא מוסכמת לפי כל הדעות. והסתומה הראשונה, גם כן מוסכמת לפי כל הדעות. ולגבי הצורות האחרות שהרמב"ם מביא, הראש"ש אומר בדיוק ההיפך ממנו.

הפרשה הפתוחה שמוסכמת, היא כאשר ישנו ריוח בצד שמאל של שורה. ואם ישנה שורה שלמה ריקה, חלקה, לפי דעת הרמב"ם זה גם כן נחשב פתוחה.

כך לשון הרמב"ם בפרק שמיני [הלכה א'–ב'] מהלכות ספר תורה, פרשה פתוחה, יש לה שתי צורות.

כמה ישנן פרשיות פתוחות וסתומות בתורה?
אחרי שהרמב"ם הביא בפרוטרוט את הכל, הוא עשה את החשבון הכולל, וכותב [בהלכה ד'] בזה"ל, מנין הפתוחות של כל התורה, מאתים ותשעים. ומנין הסתומות, שלש מאות ושבעים ותשע. הכל, שש מאות וששים ותשע.

א"כ הפתוחות, יש קרוב לשלוש מאות. והסתומות, קרוב לארבע מאות. אמנם הרבה פחות, אבל בשביל הזיכרון, קל יותר לזכור כי זה כ-300, וזה כ-400. למרות שבעצם – הסתומות בפרט – הן הרבה פחות.

זאת ההלכה של פרשה פתוחה ופרשה סתומה, והדבר מעקב. אם לא עשו פרשה היכן שצריך, או שהפכו – עשו סתומה והיא פתוחה – או שלא עשו בכלל, או עשו היכן שלא צריך להיות בכלל פרשה, הכל הוא לעיכובא, והס"ת פסול אם נמצא בו שינוי.

אבל לכאורה, מהו העניין? מאי נפקא מינה, פרשה פתוחה או פרשה סתומה? מה הדבר משנה? ולמה עד כדי כך, שהס"ת פסול? למה ישנה כל כך קפידא, בעניין הזה?

כפי שאמרנו בהתחלה, 'כי נר מצוה ותורה אור'. התורה היא אור. ובשביל שיכנס אור, צריך לפתוח חלונות. אלו הפרשיות. הרווחים שישנם, הם כדי שנקבל את האור שלתורה. דרך החלונות, מגיע אלינו האור.

ברם, ישנו הבדל. ישנן פרשיות, שאין סכנה שהשטן ידע כי משם נכנס האור, הוא לא יזיק אם תהיה לו כניסה לשם. וישנן מקומות, שאם הוא יכנס לשם, אם יהיה לו פתח כניסה, אזי עלול להיות לנו חס ושלום סכנה. לכן, צריכים לסתום זאת.

הסוד הגדול הזה, מובא בדברי רבינו שלום שבזי בספרו חמדת ימים [בפרשת ויחי, ובפרשת דברים], בשם ספר הזוהר הקדוש. אמנם לא מציאתי זאת בזוה"ק, אבל הוא מביא זאת גם בשם ספר החייט, ושם אכן הדבר מובא.

הרבה ספרים מביאים זאת בשם ספר החייט, אף אחד לא מביא את זה בשם הזוהר, אולם מהר"ש

א' אם גמר באמצע השיטה, מניח שאר השיטה פנוי, ומתחיל הפרשה שהיא פתוחה מתחילת השיטה השנייה. במה דברים אמורים, שנשאר מן השיטה ריוח כשעור תשע אותיות.

ב' אבל אם לא נשאר אלא מעט, או אם גמר בסוף השיטה, מניח שיטה שנייה בלא כתב, ומתחיל הפרשה הפתוחה מתחילת שיטה השלישית.

פרשה סתומה, יש לה שלש צורות.

א' אם גמר באמצע השיטה, מניח ריוח כשיעור, ומתחיל לכתוב בסוף השיטה תיבה אחת מתחילת הפרשה שהיא סתומה, עד שימצא הריוח באמצע.

ב' ואם לא נשאר מן השיטה כדי להניח הריוח כשיעור ולכתוב בסוף השיטה תיבה אחת, יניח הכל פנוי, ויניח מעט ריוח מראש שיטה שנייה, ויתחיל לכתוב הפרשה הסתומה מאמצע שיטה שנייה.

ג' ואם גמר בסוף השיטה, מניח מתחילת שיטה שנייה כשיעור הריוח, ומתחיל לכתוב הסתומה מאמצע השיטה.

פרשה סתומה פשוטה, שמוסכמת לפי כל הדעות, זהו כאשר ישנו ריוח באמצע השורה. כתוב מצד ימין, וכתוב מצד שמאל, וישנו ריוח באמצע. הריוח שצריך להניח, הוא שיעור פרשה, 'אשר אשר אשר'. כך מנהג הסופרים, להניח שלוש פעמים 'אשר'. ולכל לפחות, תשעה יודין, יין יין יין.

וישנן עוד שתי צורות, שהרמב"ם מביא. הצורה השנייה, זה כשישנו ריוח בסוף השורה, ובתחילת השורה הבאה. אם אין לסופר מספיק מקום בסוף, לא מספיק להתחלת הפרשה הבאה, אזי הוא מניח ריוח גם בסוף השורה וגם בהתחלת השורה. וישנה עוד אפשרות, שאין שום ריוח בשורה הראשונה, רק בהתחלת השורה השנייה, זה ג"כ נקרא פרשה סתומה, לפי דעת הרמב"ם.

נמצאת אומר, שפרשה פתוחה, תחילתה בתחילת השיטה לעולם. ופרשה סתומה, תחילתה מאמצע השיטה לעולם.

שבזי מעלה ממש מאמר זוהר בארמית, שבו כתוב את תוכן הדברים האלה. בספר החייט, למה"ר יהודה חייט – זהו מפרש הספר מערכת האלהות, המיוחס לרבינו פרץ מבעלי התוספות, ספר חשוב בתורת הקבלה. ובפירושו שם [בדף י"ט] – הוא כותב בעניין הפרשיות פתוחות וסתומות בזה"ל – תשמעו סוד נפלא, הפלא ופלא – כמו שהמגדל צריך חלונות לאורה. הוא משווה את התורה למגדל, בניין גבוה וגדול, צריך חלונות. זהו מצד אחד. וגם צריך לסתום הפרצות והמקומות החלושים, שלא שלא יכנסו הגנבים בהם, כי פרצה קוראה לגנב. כך בספר תורה צריך פתוחות וסתומות. ואם יסתם מה שצריך פתיחה, ויפתח מה שצריך סתימה, הספר פסול. כי מהפרשיות הפתוחות, שהם החלונות, מהם באה האורה אלינו. ועליהם אמר החכם, הנה זה עומד אחר פתלנו. משגיח מן החלונות, מציין מן החרפים [שה"ש ב', ט']. שלמה המלך החכם מכל האדם אומר, יש חלונות ויש חרכים, כידוע. מן החלונות, נכנס אור גדול. וחרכים, רק מעט. מציצים דרכם, זה מוסתר. א"כ הסתומות, נמשל בזה החרכים. והפתוחות, הן החלונות. א"כ למה צריך גם סתומות? וצריך סתומות, כדי שהשטן לא יכנס דרך שם. כי יש מקומות של פורענות בתורה, שאם השטן ימצא דרך וסדק להיכנס, יזרוק זוהמתו וארסיותו שם, וידרוך קשתו כנגדנו ויקטרגנו. והסתימה למטה בספר התורה, תורה על סתימה למעלה בתורה הכלולה מהכל – כמובן, אצלינו זה גשמי, משא"כ בשמים. זהו כמו משל ונמשל – שהיא חכמת שלמה, באופן שלא יבאו בה ערל וטמא. ועכ"ז צריך לפתוח בה חלונות, מצדס תקבל האורה ויאר לנו, באופן שהשטן לא ירגיש בזה, מפני שלא יקטרגנו. חובה שיהיה שם חלון, אבל צריך להסתיר אותו מן השטן. ולזה אמר, מציין מן החרכים, כמי שמציין לחשוקתו בדרך הסתר. וזה כדי שלא ירגישו בזה הס"מ וסיעתו.

והנה כשנעיין ונתבונן, נמצא כי הפירוש הזה, מתאים בדיוק לפי שיטת הרמב"ם, הפלא ופלא. רק לשיטת הרמב"ם. כידוע, ישנו חותם של האר"י ז"ל, על שיטת הרמב"ם. למרות שמרן הבית יוסף אמר, שיעשו פתוחות סתומות לצאת גם ידי חובת הרא"ש, מובא בליקוטי תורה [פרשת האזינו] שרבינו האר"י אמר לסופר שלו, שיעשו בספר תורה פתוחות וסתומות כדעת הרמב"ם. לא לחשוש, לדעת המחמירים כביכול, דהיינו דעת הרא"ש. ובזמנו הסברנו בס"ד, שזאת גם לא חומרא. ואדרבה עדיף לעשות רק כד' הרמב"ם. וכמ"ש גם בשו"ת עולת יצחק חלק שלישי.

ברם צריכים להקדים, כי הכניסה שלשטן, היא מצד שמאל. סטרא דשמאלא. ומה שנאמר [זכריה ג', א'] וְהִשְׁטָן עִמָּד עַל יְמִינוֹ לְשֹׁטְנוֹ, זהו יוצא מן הכלל, יש סיבה לכך, כמו שביארנו בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת בהעלותך. כי השטן תמיד נמצא רק בצד שמאל.

על פי זה תסתכלו – מי שרוצה שהדבר יהיה לו מוחשי, שיראה למשל בספר תורה קדומה – כאשר ישנה פרשה פתוחה, לצד שמאל, אזי הדבר מובן, כי השטן נמצא בצד שמאל, ולא מפריע לנו שהוא יכנס. ואף אם ישנה שורה שלימה פתוחה, ג"כ יש לו כניסה, וזה לא מפריע.

הרא"ש קורא לזה סתומה, הצורה השנייה. למה לסתום? איך זה סתום? הדבר אינו מובן, לפי שיטת הרא"ש. אבל לפי הרמב"ם, זה בהחלט מובן.

ולגבי פרשה סתומה, שלא נותנים לשטן כניסה, אם זה באמצע אזי הדבר מובן. ואם הריוח רק מצד ימין, זה ג"כ מובן, כי השטן אינו נמצא בצד ימין. אם הוא היה בצד ימין, אזי הוא היה יכול להיכנס, כיון שיש לו פתח. אבל הוא אינו שם, שהרי הוא נמצא רק בצד שמאל.

מה שצריכים יותר להסביר, זה כאשר ישנו ריוח גם בצד שמאל וגם בצד ימין. השטן רוצה להיכנס, מצד שמאל אמנם יש לו כניסה, אבל אינו יכול להגיע לצד ימין, יש לו מחסום.

שערי יצחק – השיעור השבועי

נסתרים וצפונים בתורה, ורק בשמים יודעים היכן ישנם מקומות של סכנה, מה שאנחנו בעינינו לא רואים.

מדוע ישנן בתורה יותר פרשיות סתומות מאשר פרשיות פתוחות, וכן בני"ד.

עוד דבר נפלא.

אמרנו כי ישנן מאתיים ותשעים פרשיות פתוחות, ושלוש מאות שבעים ותשע פרשיות סתומות. הדבר אינו חנם. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

הפתוחות מספרן הוא ר"צ, מלשון רץ. וזה גם צ"ר, 'הצר הצורך אתכם', זהו השטן. וכדאמרין באבינו מלכנו, כלה כל צ"ר ומשטיין מעלינו. וְכִי תָּבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם, עַל הַצָּר הַצָּרֵר אֲתֶכֶם [במדבר י', ט']. מהר"ם אלשיך בספרו תורת משה [שם בפ' בהעלותך דף מ"ו] מבאר, כי לכאורה היה צ"ל 'על הצרה', לא 'על הצר'. אלא, הכוונה על המלאך המשחית שמקטרג, הוא זה שמביא את כל הצרות. הוא המשטיין יעושי"ב. ע"כ הפרשיות הללו שהן צ"ר, לא נורא שהשטן יכנס, לא מפריע לנו. אמנם הוא רץ לשם. שִׁירוּן. לא מזיק. אבל מה שאנחנו מפחדים, היכן סוגרים את החלון, מסתירים את החלון שלא תהיה כניסה לשטן, יש שע"ט פרשיות סתומות, כמו שעטה של סוס.

כפי שמסביר הרד"ק בספר השרשים [אות השי"ן, שעט, עמ' תקכג] לגבי הפסוק בספר ירמיה [מ"ז, ג'] מְקוֹל שִׁעֲטַת פְּרִסוֹת אֶפְרָיִם, בזה"ל, פירוש, מקול שאון פרסות סוסיו. רוצה לומר, חוזק הכותם בפרסותיהם הארץ ברוצם. ובתרגום יונתן, מפסועית פרסת גברוהי, ר"ל פסיעתם והליכתם בחוזק.

דהיינו, אין המדובר על פסיעה רגילה. האמת היא כי ישנם מפרשים [מה"ר יוסף קרא, והמצודות] שהבינו כך מן התרגום, 'מפסועית', הפסיעות. אבל הרד"ק אומר, כי זה לא הפסיעות, אלא החוזק של פסיעות. דהיינו, הסוס דוהר, שועט, והמרוצה החזקה שלו נותנת מכה. כך גם המלבי"ם כותב, לגבי הפסוק בירמיה שם [בפירוש המלות] וז"ל, הכאת הסוס ברגליו בכוח

כאן צריכים להוסיף, עוד הקדמה. כאשר אומרים פרשה פתוחה ופרשה סתומה, הדבר אינו מתייחס אל הפרשה הקודמת, אלא אל הפרשה הבאה. השטן רוצה להיכנס לפרשה הבאה, הוא רוצה להגיע אל הצד הימני, כי שמה זה. אז הוא נכנס עד האמצע, כמה שהוא נכנס שמה, אולם אין לו מעבר לצד השני.

לפי שיטת הרמב"ם, הדברים ממש מאירים.

אולם צריכים לדעת עוד, כי כשאומרים היכן ישנם מקומות של סכנה, והיכן ישנם מקומות שלא מפריע שהשטן יכנס, זהו אינו לפי הפשט. כי אם לפי הפשט, מי שיסתכל יראה כי הדבר אינו מובן. ישנם הרבה מקומות, שלא מובן איזו סכנה ישנה שם.

יתירה מכך, למשל ה'תוכחה' שנקרא בשב"ק הבאה, פרשת בחוקותי, זאת פרשה פתוחה. ולא רק היא. שתי התוכחות, שאנחנו חושבים שהן אך ורק קללות, שם היה צריך להיות שלא ניתן לשטן להיכנס, ודוקא שם ישנה פרשה פתוחה. אין קפידא, שהשטן יכנס. גם התוכחה של פרשת בחוקותי, וגם התוכחה של פרשת כי תבוא, מתחילות בפרשה פתוחה. לכאורה, דוקא שם השטן ימצא מקום לקטרג ולהשטיין עלינו, ואעפ"כ הפרשה היא פתוחה, שמשמע כי הדבר איננו מסוכן.

ומצד שני, ישנם מקומות שהדבר מובן. למשל, הארורין שבפרשת כי תבוא, כגון ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו', ארור מכה רעהו בסתר וגו', כולן שם פרשות סתומות, ואת זאת אפשר להבין. וכן העריות, בפרשת אחרי מות, ערות וגו', הן ג"כ פרשות סתומות. אבל ישנם מקומות, שמי שיסתכל יראה כי לא מובן, איזו סכנה ישנה כאן.

תראו למשל בתחילת פ' ויקרא. ואם מן הצאן, סתומה. ואם מן העוף, פתוחה. וכי איזו סכנה יש דוקא ביזאם מן הצאן. וכן הלאה.

על כרחנו, שהדבר איננו לפי פשטות הדברים, אלא לפי פנימיות הדברים. כידוע, בתורה ישנם סודות גדולים, וְאֶהְיֶה אִצְלוֹ אֲמוֹן, וְאֶהְיֶה שְׁשָׁעִים יוֹם יוֹם [משלי ח', ל'], ישנם דברים

על הארץ. זאת השעטה. אלו שע"ט הפרשיות הסתומות, כי אנחנו מפחדים שם שהשטן יתן מכה, לכן סותמים לו את הדרך משם. כנלע"ד בס"ד.

*

לרבינו אליהו הכהן, בעל מדרש תלפיות ושבת מוסר, יש ספר בשם סמוכים לעד, ושם בהקדמה הוא כותב הרבה טעמים לעניין הפרשיות הפתוחות והסתומות, מהי הסיבה ומהו הטעם שלהם.

דבר ראשון, הוא מביא את דברי ספר החייט, מה שהבאנו מקודם. ואח"כ הוא כותב הרבה טעמים, שרובם מעצמו. ספרתי אותם, וזה יוצא ביחד ארבע עשרה טעמים בסה"כ.

הטעם החמישי שלו, הוא כדלקמן. וז"ל, ונחזור לענין טעם פרשיות סתומות ופתוחות, מצאתי בספר מצת שמורים [דף ל' ע"ב] וזה לשונו, ורבינו בחיי כתב כל פרשה שהיא סתומה היא מרמזת על רוב תעלומותיה וסודותיה, וזה סוד עצום, ודי למבינים, ועיין שם.

ופרשת והיה אם שמוע [דברים י"א, י"ג] היא סתומה, ומתחילה ט' אותיות רוחב בתוך השיטה, לרמוז למידת הדין הקשה, שהוא מדת הגבורה, שהוא פחד יצחק, שהוא עמוק עמוק, להעמיד עליה להשוות עמה שלא תקטרג. ולפיכך כתיב [בראשית כ"ז, א'] ותכהין עיניו מראות, רצה לומר מכח רוב עומקיה וסודותיה. על כן אמרו חז"ל [ב"ב דף כה:], הרוצה להעשיר יצפין, כי משם יצא הדין לעולם. ומתחילה ט' אותיות רחב, להורות כל מי שהוא שלם עמה, הוא שלם עם כל ה-ט' מידות, כי היא הבית דין הגדול. וכן מצאתי בספר כתב יד.

וטעם שלוש פרשיות שהן פתוחות, ואחרונה היא סתומה, לפי שהשלוש ראשונות הן רחמים, ולפיכך הן פתוחות. והאחרונה היא דין, לכך היא סתומה, עד כאן לשונו.

ונראה - ממשיך ואומר מהר"א הכהן - דכיון שהפרשיות הפתוחות מורין על הרחמים, והסתומות על הדין. לכן רבו הפרשיות

הסתומות המורין על הדין, על הפתוחות המורין על הרחמים.

רבינו אליהו הכהן שואל, מדוע בתורה ישנן יותר פרשיות סתומות, מאשר הפתוחות?

אינני יודע, האם אפשר ואם צריך בכלל לשאול את השאלה הזאת. לפי החייט זאת אינה שאלה, כיון שישנה שם סכנה. לא צריכים לשאול. אבל כיון שהוא הולך עם טעמים אחרים, ע"כ הוא רוצה לתת טעם. 'שבעים פנים לתורה'.

והוא אומר, עפ"י ההקדמה של דברי ספר מצת שימורים, כי פרשה פתוחה זה מראה רחמים, ופרשה סתומה זה מראה דינים. הדבר מתאים עם דברי ספר החייט, ביסוד של העניין. מה יש יותר בתורה? פרשיות סתומות. אז מה יש יותר? דינים או רחמים?

תשמעו דבר הפלא ופלא, שברגע הראשון זה נראה מבהיל. מי שעוסק בתורה, יש עליו יותר דינים. רק ברגע הראשון הדבר הוא מבהיל, אולם לבסוף הוא מתוק מדבש.

וזה לשונו שם, שהפתוחות הן ר"צ, והסתומות הם שע"ט, כמו שזכר לעיל מהרמב"ם ז"ל [הל' ס"ת פרק ח' הלכה ד']. לרמוז, דכל העוסק בתורה, הדינים מתרבים עליו. שמעתם? אם הינך לומד תורה, ישנה עליך ביקורת. מי שאינו לומד תורה, בלאו הכי לא מתייחסים הרבה אליו.

וכדאיתא בזוהר חדש, שהתורה במזל העניות ניתנה. וגם לרבותינו ז"ל, אמרה תורה מפני מה בני עניים כו'. מן העשירים, בדרך כלל לא יוצאת תורה. התורה היא של-עניים. כמו שאמרו, היזהרו בבני עניים, שמהם תצא תורה.

עוד לרבותינו ז"ל במדרש איכה בכמה מקומות [ג' א'-ו'-ט'-כ'], הקדוש ברוך הוא כביכול מתיימש מן הצדיקים בעולם הזה, ושוב חוזר ומרחם עליהם. וכתוב [תהלים י"א, ה'] י"י צדיק יבחן, באופן שהעוסק בתורה הדינין מתרבים בעולם.

ולרמוז על זה, באו פרשיות הסתומות - המורין על הדין - מרובות על הפתוחות. והטעם, דכיון שאדם מתדבק בהקדוש ברוך הוא ובתורתו,

שערי יצחק – השיעור השבועי

וזה לשונו שם, וטעם לזה, לפי שהוא משל לחולה שמוסר עצמו ביד הרופא. דכיון שנמסר בידו, מדקדק עמו באכילתו ובשתייתו, כדי לעקור החולי משרשו, ועל ידי כך יחלש ויתמעט חלבו ודמו, כדי שישוב אחר כך לימי עלומיו.

כך כיון שמוסר אדם עצמו לתורה, שהיא ביד הקדוש ברוך הוא הרופא המובהק האמיתי, מיד מתחיל לדקדק עמו להביא עליו יסורים, למרק איזה חולי עוון שבידו, כדי להנחילו לעולם שכולו טוב, עולם שכולו ארוך.

ידוע על הרבה בעלי תשובה, אשר הם מתרעמים. אדם שהיה רשע גדול, והחליט לחזור בתשובה, והוא חושב כי עכשיו הוא יהיה מאושר. פתאום באים עליו צרות, שהוא לא חלם ולא חשב. אוי ואבוי. מה קרה? דוקא כשחזרתי בתשובה, פתאום באים עליו צרות כאלה?

והתשובה לכך היא, פִּי מְנַסֶּה יְיָ אֱלֹהֶיכֶם אֶתְכֶם [דברים י"ג, ד']. נכון, דוקא בגלל זה, עכשיו הוא צריך כפרה על העבירות שלו מן העבר.

ממשילים זאת במשל, למה הדבר דומה, לאב אשר רוצה ללמד את בנו ללכת, אז הוא מחזיק לו ביד, אבל כשהוא רוצה להתקדם הוא עוזב אותו, שיבוא אליו. כביכול הקב"ה מחפש, תבואו אלי. הילד חושב, מתחיל לבכות, למה האבא עזב אותי? ברם, הקב"ה לא עזב אותך. ההיפך, הוא רוצה לחנך אותך, ללמד אותך. תתאמץ.

זהו הטעם החמישי, שכתב מהר"ר אליהו הכהן.

*

לאחר מכן, הטעם הששי שלו. וז"ל, עוד נראה טעם, בפרשיות סתומות ופתוחות שבתורה. והוא לרמוז בא ליטהר, מסייעין אותו מן השמים. בא ליטמא, פותחין לו, כאמרם רבותינו ז"ל [יומא דף לח:]. והנה, הפרשיות הסתומות באים לרמוז על הבא ליטהר, שהקדוש ברוך הוא סותמו ומסתירו מפני הקיטרוגים, ומסייע אותו לעבודתו, לתת לו שכר.

הקדוש ברוך הוא מדקדק עמו, ותמיד יסורין עליו, כדי לצרפו שילך לעולם הבא מלובן ומזוקק. אהה, ב"ה אתה עוסק בתורה, אבל יש לך פה ושם דברים קטנים שאינם בסדר, איך תגיע לעולם הבא עם הלכלוכים הקטנים האלה? צריך לטפל במה שלא בסדר, לקבל עליהם עונש.

הערה מהקהל: זה מה שקראנו במסכת אבות השבת [פרק ד' משנה ט"ו], אין בידינו לא משלוות רשעים, ואף לא מיסורי צדיקים.

תשובת מרן שליט"א: יפה. 'יסורי הצדיקים'. הצדיקים מקבלים יותר יסורים.

וכמו שמבואר אצלי בחיבור אחר, במשנה [אבות ו' ד'] כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל. שהכוונה, מודיע התנא לאדם הנכנס בעסק התורה, דע שכך היא דרכה של תורה, שמביאך לגדר דפת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן מחוסר כל, וחיי צער תחיה. לפי שהקדוש ברוך הוא מדקדק עמך, ומביא עליך יסורין. לכן אם אתה עושה כן, ליכנס לעסק התורה, אף שיביא עליך כל זה, אשריך בעולם הזה. אתה יודע שיהיה לך את זה, והדבר אינו מפריע לך. זה כמו שאחז"ל, וּסְבִיבֵי נִשְׁעָרָה מֵאֵד [תהלים נ', ג'] הקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה.

שלא תבא להתרעם – אל תגיד, למה? – ולבא לבעוט. אלא שתקבל בשמחה ובאהבה. וטוב לך לעולם הבא, שתקבל שכר הרבה. אל תגיד, למה אני שלומד תורה, סובל. וזה שאינו לומד תורה, חי וטוב לו, הוא עשיר ובריא? תקבל בשמחה ובאהבה, כי יהיה לך שכר הרבה.

והוא מביא משל נפלא, לאדם חולה שהולך לרופא, והרופא אומר לו, תשמע, אם אתה רוצה להיות בריא, אסור לך לאכול כך וכך, ותעשה כך וכך. זה אסור לך, וזה אסור לך. אם המדובר באחד שבלאו הכי סובל ממחלה סופנית, אזי שילך לאבדון, שיאכל מה שהוא רוצה. אבל לא כן מי שהוא רוצה להיות בריא. אתה, צריך לדקדק.

שמעתם? הפרשיות הסתומות באים להגיד, כי הבא ליטהר, אם הינך לומד תורה, אזי הקב"ה מסתיר אותך מפני הקטרוגים, סוגר עליך, לשמור עליך ולהצילך, כמו תיבת נח.

וכיון דמרובה מדה טובה, לכן רבו פרשיות הסתומות, המורין על החסד והטוב שעושה הקדוש ברוך הוא עם האדם לסייעו. הקב"ה סותם לך, עושה לך הרבה סגירות, להציל אותך מכל הקטרוגים, ויש לך סייעתא דשמיא.

אבל הפתוחות מורין, שהבא ליטמא פותחין לו, מניחין לו. ואין מסייעין אותו לטמא, כדי שיאבד חס ושלום. אמנם לא מסייעים לו להיטמא, שלא יאבד ח"ו, אבל עכ"פ הבחירה היא בידיו. אדם שבא להיטהר, פותחין לו. ואדם שבא להיטמא, סותמין לו.

*

לכאורה במבט ראשון נראה, כי הטעם הזה הוא ההיפך מן הטעם הקודם. אבל למעשה, זה לא הפוך. אדרבה הוא רק משלים את זה.

מצד אחד, בענייני העולם הזה, הצדיק סובל. יסורי הצדיקים. יש לו צער. אבל מבחינה רוחנית, מצד המקטרגים שבשמים, הקב"ה יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן, עושה עליו הגנה, לשמור עליו שלא יזיקו לו המקטרגים.

הוא הסביר, גם לפי זה וגם לפי זה, למה רבו הסתומות. לפי הפירוש הראשון, רבו הסתומות כיון שישנם על העוסק בתורה הרבה דינים. ומצד שני, יש עליו הרבה שמירות, מן הדברים אשר ח"ו יכולים להזיק לו. לפעמים דוקא צדיק, יש עליו התגברות של יצה"ר.

כתוב על החיד"א, שכאשר הוא היה צעיר, הוא עשה הרבה סיגופים ותעניות. התגלה לאביו בחלום מהקליפות, ואמר, תדע לך, תזהיר את הבן שלך, כיון שהוא הורס אותנו ומזיק לנו, אנחנו נכשיל אותו, נפיל אותו.

מובן כי דוקא צדיק, צריך הרבה שמירה. דוקא אדם שמתקדש ומיטהר, כוחות הטומאה רודפים אחריו, רוצים להפיל אותו, כי הוא חונק אותם. לוקח את מקור חיותם. לכן מובן, כי האדם הזה צריך יותר את השמירה הזאת.

הדברים עולים בד בבד, ומשלימים האחד את השני.

*

בשו"ת עולת יצחק [חלק ב' סימן קמ"ו, ד"ה מהשתא] כתבתי בס"ד, לגבי פתוחות וסתומות בנביאים וכתובים.

הבאתי שם, כי בנביאים בתיגאן, ישנו דבר מעניין. כמעט אין פרשיות פתוחות, הרוב הן סתומות. וכן בכתובים.

אולי ברגע הראשון, נראה הדבר קצת מפליא. למה כמעט כל הפרשיות שם סתומות? האמת היא, כי זאת אינה שאלה, אנחנו לא יודעים. הדברים אינם תלויים בהבנה שלנו. אולם לפי מה שאנחנו אומרים, כפי שהקדמנו, נראה בס"ד שהדבר מובן היטב. הרי בגמרא בבא קמא [דף ב' כתוב, כי הנביאים נקראים 'דברי קבלה'.

מסביר השיטה מקובצת, כי הסיבה שזה נקרא 'דברי קבלה' – אולי לפי דבריו צ"ל 'קבלה' – מפני שאלו דברי קובלנות. מלשון [סנהדרין דף ק"ד ע"ב] מכאן לקבלנא מן התורה. הנביאים קובלים על ישראל. כל ספרי הנביאים, מלאים תוכחות, הם מוכיחים את עם ישראל על כל העבירות שלהם, שגרמו לחרבן ולגלות. ממילא, מצויין שרוב הפרשיות הן סתומות, כי שם ישנה סכנה גדולה שהשטן יכנס. לפי ההקדמה שאמרנו לעיל, מובן היטב מדוע הרוב הן סתומות. גם בתורה הרוב סתומות, אבל בנ"ך זה הרבה יותר מאשר בתורה, כי שם צריך עוד יותר סגירה מפני כל קטרוגי המשטינים והמלמדים חובה על ישראל רח"ל.

שאלה מהקהל: עדיין אין זה מסביר מדוע כך גם בכתובים.

תשובת מרן שליט"א: גם בכתובים יש מוסר בספר משלי, באיוב הרבה צרות, במגילת איכה חרבן, וכדומה.

ארבע הוכחות נוספות לכך שכתר אדם צובא המצוי כיום, איננו הכתר אשר ממנו העתיק הרמב"ם.

בהמשך שם [בסוף ד"ה ועתה] הבאתי בס"ד בזה"ל, בשו"ת באר מים חיים למהר"ש ויטאל סימן כ"ז מצאתי ראיה להוכיח שדעתו שהתאג

שערי יצחק – השיעור השבועי

ויתירות, צריכים ללכת לפי הרוב. זה כמו תשובת הרשב"א שהבאתי בס"ד בתחילת שיעור אמר.

וזה יובן בכל התורה כולה, זולתי במקצת מקומות מצינן לסופרים שנשארו במחלוקת בין המדקדקים, ולא איפשט הלכה כמאן. ומאן דעביד כמר עביד, ומאן דעביד כמר עביד. ואי אשכחן ספר תורה חד כתוב באל"ף ואחד כתוב בה"א – כוונתו לפסוק פצוע דָּבָא בפ' כי תצא, שיש כותבין בה"א דָּבָה במקום דכא באל"ף – אין דוחין זה מפני זה, אלא יניחו אותם כמו שנמצאו, ולא תשלח בהם יד. וקרוב הדבר למחלוקת רש"י ז"ל ור"ת ז"ל – כוונתו על התפילין, שרש"י ורבי תם חולקים בסדר הפרשיות שצ"ל שם, ואין הכרעה ברורה ומוסכמת במחלוקת זו – והדבר מובן מאליו.

בהמשך הוא מביא, כמה מקומות שישנם חילופי חסרות ויתירות, והראשון כגון בפרשת בראשית, מלת 'מנשא' יש ספרים חסר וא"ו, ויש ספרים מלא וא"ו 'מנשוא'. בתאג של צובא, חסר וא"ו.

מרן שליט"א פונה בשאלה למשתתפי השיעור: איך בספרים שלנו? האם הינכם זוכרים?

תשובות מהקהל: מנשא, חסר.

תגובת מרן שליט"א: נכון. וסימניך, איך שהמגיהים אומרים, גדול עוני מְנַשָּׂא. אצלינו זה חסר. וכך בתאג של צובא, כפי שמהר"ש ויטאל אומר.

לדבריו, לגבי פרשיות פתוחות וסתומות, לא הולכים אחרי הרוב, אל תסתכל על הרוב. ישנו רמב"ם, והולכים בתר גוברי. אולם לגבי חסרות ויתירות, תלך לפי הרוב. והרי בספר של צובא, כתוב חסר. הרי זהו הספר שבו הרמב"ם השתמש, וכמו שגם הראנ"ח בשו"ת מים עמוקים ח"ב סימן ל"ח כתב שהספר שבעיר חל"פ הוא מבין אשר, אם כן למה אתה אומר לי, שהולכים לפי הרוב? הרי אזלינן בתר גוברי, הלא זהו בן אשר?

מכאן אני מבין, שהוא חשב כי הספר הזה הוא אינו של בן אשר העיקרי שהיה לנגד עיני

של ארם צובה, לא זהו שהעתיק הרמב"ם ממנו. ובמקום אחר נעמוד ע"ז בס"ד בארוכה.

הרי הבאנו עד עכשיו, בשיעורים הקודמים, שמונה עשרה הוכחות שה'כתר' של חאלב – מה שנמצא כיום, וחושבים כי ממנו העתיק הרמב"ם – זהו איננו הכתר הזה. והנה לפי מה שכתבנו שם, ישנה לנו עוד הוכחה, מדברי שו"ת באר מים חיים. לא הסברתי זאת בעבר, כתבתי שבמקום אחר נעמוד על כך, ע"כ בעז"ה כעת נשלים זאת. הנה מקום אתי, שנודמן הדבר כעת להסביר זאת.

מהר"ש ויטאל – בנו של מהרח"ו, הוא אשר פירסם את כתבי האריז"ל לעולם, העתיק מה שכתב אביו מהרח"ו וערך אותם – יש לו גם ספר שאלות ותשובות, והוא כותב על כך שם [בסימן ק"ז]. הוא היה בדמשק, כמו מהר"ח ויטאל. ארם צובא, זאת קהילת אחרת בסוריא. הוא כותב את תשובתו בהיותו בעיר דמשק, אבל בהמשך דבריו הוא מזכיר את התאג של חאלב.

וזה לשונו שם, נשאל נשאלתי מאת סופרים ספרי תורות, ומגיהים תורת אלהינו, על ענין ספר תורה שנמצא בו אות יתירה או אות חסירה. ופתחו ספר תורה אחר, ומצאו אותו היפך מן הספר הזה, באופן שנמצא מלה זאת בספר אחד מלא, ובספר אחד חסר, כיצד יתנהגו. האם יקימו לזה, או לזה.

בספר אחד כתוב מלא, וא"ו או יו"ד, ובספר אחד חסר. מה עושים? ישנה מחלוקת בין ספרי התורה, מהי ההלכה? כך שאלו אותו. אם ישנה סתירה, מחלוקת, אם חסר או יתר איזו מלה, לפי מה נלך?

תשובה. מה שקיבלנו מן הראשונים, ומה ששמענו באזנינו, ומה שראינו בעינינו, הוא כי מן התורה חד בתרי בטל. הלכך כד משכחינן ספר אחד מלא יו"ד, ושני ספרים חסרים יו"ד, מבטלינן חד מקמי תרי, ומגיהים האחד, וכן עד לעולם. זולתי בפתוחות וסתומות, דבתר גברי אזלינן, והם הרמב"ם ז"ל והבאים אחריו.

לגבי הפרשיות, לעשות כמו הרמב"ם וסיעתו, ואל תתייחס אל הרוב. אולם לגבי חסרות

הרמב"ם. כי אם הוא היה בטוח, שזהו ספר של בן אשר, הרי הרמב"ם עצמו סמך על בן אשר. אפילו שהוא יהיה מיעוט. כמו בפתוחות וסתומות, שהולכים לפי הרמב"ם, והרוב נגדו אינו קובע מאומה, היינו הך. כל הכוח של הרמב"ם, זה ממנו.

וזאת היא ההוכחה, שהתכוונתי בזמנו.

הערה מהקהל: זאת הוכחה מספר י"ט.

תגובת מרן שליט"א: אכן. ויהיו עוד בעזרת ה'.

*

דרך אגב, עוד דבר מעניין.

ידידנו רבי אלון גרטי הי"ו הביא לי בשבוע שעבר, את שו"ת מילי דחסידותא, מאת הרב חיים הכהן זצ"ל, המקובל המפורסם בשם החלבן. שאלו אותו על פתגמא דנא, והוא אכן 'תפס' את העניין. הוא לא נכנס בפרט אל מה שאנחנו מדברים, אלא באופן כללי שאלו אותו, האם הספר הזה של בן אשר הוא מוסמך?

והוא ענה בזה"ל, נגד רוב ספרים אין לסמוך עליו, כמו שכתב מהר"ש ויטאל. אבל רואים על הכתב שהיה יר"ש גדול, וכתב התיקון לשמה ולא בשביל כסף, ורואים על הכתב שהוא סופר קדמון.

הנה הוא כותב, שלא לסמוך על זה. איך אפשר להגיד כך, אם זהו בן אשר, אותו האמיתי שסמך עליו הרמב"ם? אלא מאי, זה לא. הרב החלבן היה לו 'השגות' כמו ברוח הקודש כידוע.

האמת היא, שזה בן כמו בן אשר, רק שהם לא ידעו. הרי לפי הספרים שלנו, גם בכתר בן אשר האמיתי והעיקרי הדבר נמצא, מנשא חסר וא"ו. רק שהם – מהר"ש ויטאל, שו"ת מילי דחסידותא – לא יודעים. מחוסר ידיעה, לא גילו להם מן השמים, שהרי אפילו אלישע הנביא אמר וי"י הַעֲלִים מִמֶּנִּי מַלְכִים ב', ד', כ"ז, הם מגיעים למסקנא, שלא לסמוך על זה. ואולי הכותב לא כ"כ דייק. כתב השומע ממנו, לפי הבנתו.

הרי לא הצדיק החלבן, כתב בעצמו את התשובות. בכל אופן לענייננו, זוהי הוכחה מספר ב', שהרב הצדיק החלבן לא החשיב את הכתב של חאלב מוסמך כמו הרמב"ם.

*

כעת, הוכחה נוספת. מספר כ"א.

אחד מחכמי תימן, הגיע לארם צובא לפני חמש מאות שנה, זהו מהר"ר סעדיה עדני זצ"ל. כולם בזמנינו מביאים זאת, כאשר רוצים להוכיח שזהו הכתר של בן אשר.

יתכן כמו שיש אומרים כי הוא המחבר מדרש הביאור על התורה. ומסתברא נמי כי דרכו הגיעו למרן הבית יוסף תשובות מה"ר יהושע הנגיד – דור חמישי לרמב"ם – לחכמי תימן, שהביא מתוכם בכסף משנה. כי הוא היה בדורו. עכ"פ מפירושו על הרמב"ם מובן שהיה גברא רבה, ובעל היקף גדול, וידיעות רבות.

בפירושו על הרמב"ם פרק שמיני מהלכות ס"ת, הוא כותב כך, והבאתי זאת כבר בספר תולדות יצחק [דף ל"ד], הספר שסמך עליו הגאון ז"ל, עדיין הוא היום במדינת צובא. הוא קורא לרמב"ם בתואר 'הגאון', לאורך כל הדרך.

והיא הנקראת חלב. ויסמוה אלפתאג וכו'. קוראים לו, התאג. כידוע, בחאלב קוראים לכתר בן אשר, בשם 'התאג', דהיינו הכתר.

ומכתוב פי אכרה – פי' וכתוב בסופו – אני אהרן בן אשר שהגהתי וכו', ואני ראיתי וקריתי בו. כך הוא כותב.

בהרבה ספרים, מביאים את הנוסח הזה. לפני שנים רבות, הגיע אלי הכת"י של ספר זה בעצמו, וישנו קצת שינוי בלשון. כנראה זאת מהדורא אחרת, יכול להיות שישנן ממנו שתי העתקות, או שהוא חזר בו, וקצת שינה. בכל אופן, כתוב שם בסגנון אחר, בזה"ל, מכתוב פי אכרה, שהגיהו בן אשר. ובגליון הוא מוסיף כמה מלים בזה"ל, ואני בעצמי ראיתי בחאלב בזה הזמן, שהיא מדינת צובה.

ישנן כאן שתי נוסחאות. או 'אני אהרן בן אשר שהגהתי', או 'שהגיהו בן אשר'. הצד השווה לשון – סגנון הגהה.

כעת בואו ונראה, האם בכתר של חאלב, כתובות המלים הללו?

התשובה היא, לא. אין שום מלה הקשורה ל'הגהה'. הוא – ר' אהרן בן אשר – הגיה, כפי שהרמב"ם כותב 'שהגיהו בן אשר'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

בסוף פרשת תולדות יצחק, ישנו פסוק, וילך עשו אל ישמעאל, ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם וגו' [בראשית כ"ח, ט']. בספרי הדפוסים, כתוב, 'את מחלת בת ישמעאל בן אברהם, ובתיגאן כתוב 'מחלת'. ובגלל שכבר היו בלבולים מחמת הספרים שבאו לתימן, שאלו את מהרי"ץ מה הנכון?

והוא עונה כך, דע, כי בכל התיגאן אשר יסדו הראשונים מעשה ידי אמן הרמב"ם זלה"ה, נמצא כתוב המ"ם בקמץ, וגם החי"ת בשוא קמץ כזה מחלת וכו'.

ובסוף הוא כותב, ומי יערב אל לבו לסתור דברי הגאונים אבותינו ע"ה. ומן התימה אם יחלוק אדם על זה, ואיך סומך עליהם במלא ובחסר וביתור אותיות. כגון ויהיו כל ימי נח, ובדפוס ויהי. ואנו כותבים ויהיו, ככתוב בתיגאן. וס"ת שכתוב בו ויהי, סלקא דעתין לפסלו (בניחותא), ואיך לא נסמך עליהם בניקוד ובדקדוק אחד. הא ודאי תימה.

מהרי"ץ אומר לשואל, תגיד לי, לגבי ס"ת פסול בחסר ויתר, אתה סומך על התיגאן, והאם זהו פתח או קמץ אינך סומך על התאג? קל וחומר בן בנו של ק"ו. [עיינן עוד בשיעור מוצש"ק נח התשע"ח, ובדרשת הילולת מהרי"ץ התשע"ח].

צריך לדעת מה הפירוש, 'התיגאן אשר יסדו הראשונים מעשה ידי אמן הרמב"ם זלה"ה? וכי את התיגאן העתיקו מהרמב"ם? לא העתיקו אלא את הספר תורה מהרמב"ם. איך זה? מה קשור הרמב"ם לתיגאן?

עמדתי על כך בס"ד בזמנו, בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ [חלק ב' דף תס"ח], וכתבתי בזה"ל, מדברי רבינו המחבר בתשובה זו, מתבאר דהניקוד בתיגאן מיוסד ג"כ על פי הרמב"ם. ומעיקרא לא הוה ידענא מהיכא פשיטא ליה הכי. מאיפה הוא לקח את זה? שגם הניקוד?

כי לא נודע לנו כי אם שהפרשיות הפתוחות והסתומות, החסרות והיתירות וכן מניין הדפין והשיטין הם מספר תורה של הרמב"ם שכתב כן עפ"י ספרו של בן אשר, אבל הניקוד לא

תתפלאו לשמוע, כי בהרבה ספרים מביאים את מה שכתוב בהעתקה שבסוף הכתר, ואין מלה כזאת. למשל באבן ספיר [חלק א' פרק ו' דף י"ב ע"ב], כתוב שם בזה"ל, זה המצחף השלם.

'מצחף' הכוונה, ספר כרוך. לאפוקי ספר שהוא גלול כמו ס"ת, כמו מגילה. מצחף זאת מלה בערבית, ספר שתופרים אותו בצד, כמו הספרים שלנו. הכתר, הוא מצחף.

של עשרים וארבעה ספרים, שכתב אותו מרנא ורנא שלמה, הנודע בן-בויאעא הסופר המהיר, רוח ה' תניחנו, ונקד ומסר אותו באר היטב, המלמד הגדול החכם הנבון, אדון הסופרים ואבי החכמים וראש המלמדים וכו' היחיד בדורותיו, מר רב אהרן, בן מר רב אשר, תהי נפשו צרורה בצרור החיים וכו' ע"כ.

לא 'הגיה', ולא כלום. כתוב רק, שהוא נקד ומסר. אם אומרים שזהו הספר הזה, לא כתוב שהוא הגיה כלום, אלא רק עשה נקודות ומוסרה. שמע מינה, שזהו ספר אחר. עירבבו פה ספרים דומים. נתבלבלו.

שאלה מהקהל: המלים הללו לא נמצאות בספר? תשובת מרן שליט"א: אין סגנון, הגהה. ק"ו שלא כתוב 'אני אהרן בן אשר שהגהתי', שמורה שהוא כותב זאת בעצמו. או לפי הנוסחא השנייה, שמישהו אחר כתב, 'שהגיהו'. אולם, הוא לא הגיה, לא מיניה ולא מקצתיה, אלא ניקד ומסר. א"כ ברור שהרמב"ם לא מתכוון עליו.

להגיה, פירושו לתקן שגיאות. נמצא כי מי שעשה שם תיקונים, זה לא הוא.

שאלה מהקהל: אולי כתוב זאת בקולופון שבסוף התורה.

תשובת מרן שליט"א: בסוף התורה, אין שם קולופון כלל ועיקר. ובלנ"ד נסביר זאת בשיעור נוסף.

ביאור תשובת מהרי"ץ בעניין מ"ם ד'מחלת, וראיה שאבותינו נע"ג עיינו בכתר של בן אשר בעצמו.

זאת, ועוד אחרת.

בשו"ת פעולת צדיק למהרי"ץ זיע"א [חלק ראשון סימן י"ח] מובא כך, מה ששאלת על מ"ם דמחלת, אם היא בקמץ או בפתח.

שמענו. שהלא אבותינו רק העתיקו מספר תורה של הרמב"ם, ושם הרי אין ניקוד (וטעמים).

עד שנתתי לב, שכך מוכח בפירוש ממה שנהגו הסופרים לכתוב בסופי התיגאן בזה"ל, כתבתי הכל על תיקון הספר שהיה במצרים שהגיהו בן אשר וכו' וכיוצב"ז. הרי לא רק שהעתיקו צורת הס"ת מהרמב"ם [כי ספרו של בן אשר לא היה ס"ת], אלא גם לניקוד שמו עיניהם, להעתיק מגוף ספרו של בן אשר, שהיה בזמן הרמב"ם במצרים וכו' יעו"ש.

מן המלים הכל על תיקון הספר וכו', משמע שהדבר כך.

יכול להיות שהדבר נכון, אולם אין חובה והכרח שזה נכון. ולתרץ את שאלתינו, יכול להיות, שמהרי"ץ פה קיצר. בעצם, הרמב"ם ובן אשר, זאת כמו 'גזירה שוה'. היה במצרים, גם את הספר של בן אשר שהרמב"ם השתמש בו, וגם את הספר תורה של הרמב"ם. ואבותינו נע"ג, העתיקו משניהם. היה להם גם את הס"ת, וגם את בן אשר, ויכלו להשוות ביניהם.

ברצוני להביא בס"ד דבר נפלא, ראיה שאבותינו השתמשו ועיינו הדק היטב גם בכתר של בן אשר בעצמו, שהיה להם את זה בהישגיד.

זהו דבר אשר יש לו הוכחה, ממהרי"ץ בחלק הדקדוק בפרשת וירא, לגבי הפסוק [בראשית י"ט, כ'] הִנֵּה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהוּא מִצְעָר. אִמְלִטָה נָא שָׁמָּה, הֲלֹא מִצְעָר הוּא וְתַחֲי נַפְשִׁי. כך המסורת והקבלה לקרוא, למרות שכיום בספרים, ישנו בלבול. כגון בתורה קדומה, החושב שזהו אינו העיקר. כי מהרי"ץ הביא שתי נוסחאות. לא ניכנס לכך, יש לי מאמר ארוך על זה, להוכיח כי העיקר הוא, שזה 'מצער' בפתח. הראשונה 'מצער', והשנייה 'מצער'. [עייין בשיעור מוצש"ק לך לך התשע"ו].

אבל נתבלבלו הנוסחאות ב'חלק הדקדוק, כי בהרבה נוסחאות כתוב בזה"ל, 'כתוב בתיגאן בפתח'. במקור היה כתוב, 'כתוב בתיגאן, בתאג פתח', ולא הבינו מה זה, אז מחקו מלה אחת. כי מה זה, 'בתיגאן בתאג'? או רבים, או יחיד.

ברם, אחרי העיון בספרים רבים, נתברר דבר מיוחד. בהרבה תיגאן כתוב, 'הלא מצער היא ותחי נפשי'. בתיגאן האחרונות, לא הקדמוניות. בקדמוניות כתוב 'מצער'. אבל הם כתבו 'מצער', וכתבו הערה בצד, 'בתאג פתח'. למי מתכוונים? לתאג של בן אשר.

את הדבר הזה, אף אחד בעולם אינו יודע, שבתאג של בן אשר כתוב 'מצער' בפתח. רק חכמי תימן. וגם הם מקרוב נטו קצת ממנו, וכתבו בתיגאן בקמץ, בגלל שישנה מוסרה בירושלמיים, שכתוב ארבעה 'מצער' בתנ"ך. כגון, וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר [איוב ח', ז'], ועוד כמה פסוקים. ע"כ הם חשבו שזאת טעות. אבל עכ"פ השאירו הערה, 'בתאג פתח'. כתבו זאת לכל הפחות בצד. אבל לנו נשארה בכל זאת המסורת בע"פ, 'מצער'. כמו התאג של בן אשר. ראיה מכאן, כי הם בעצמם ראו זאת. הם מביאים דבר, אשר לא מובא בשום ספר בעולם. זאת רק הידיעה שלהם, כי הם ראו במו עיניהם שכך כתוב בו. והאחרונים, קצת נטו מזה. לא בדיוק, אלא הביאו שתי נוסחאות.

א"כ לגבי מה שכתב מהרי"ץ, 'התיגאן אשר יסדו הראשונים מעשה ידי אמן הרמב"ם זלה"ה', גם אם הכוונה שלו היא, התיגאן של הרמב"ם, צורת הדף, לפופות ועקומות וכו'. אבל הניקוד אינו מהרמב"ם. אבל עכ"פ זהו 'החבר שלו', על ידו, זהו בן אשר.

שאלה מהקהל: הלא לעיל אמר מעכ"ת שכך הוא רק בתיגאן האחרונות, ואז הרי לא ראו את התאג של בן אשר.

תשובת מרן שליט"א: כוונתם דכיון שבתיגאן הישנות כתוב בפתח, בודאי כך היה בתאג של בן אשר, שהרי הן מועתקות ממנו. או שהיה להם מקור מפורש כך בעליל.

קיצרתי, ואולי לא דקדקתי הדק היטב, כי הכל ביארתי שם בס"ד בהרחבה ובראיות וכו', כי עיקר מגמתי מה שנוגע לענייננו שראו קדמונינו במצרים את הכתר שסמך עליו הרמב"ם שהוא המדויק ביותר.

שערי יצחק – השיעור השבועי

תשמעו הפלא ופלא. במלה הראשונה בתורה, 'בראשית', רמוז השם של בן אשר. אותיות ב"ת א"ש"ר.

אמרנו לעיל, בעניין הפרשיות הפתוחות והסתומות, כי הפרשיות הן חלונות, למשוך את אור התורה אלינו. והנה הדבר הזה נעשה, על פי בן אשר. והבאנו את דברי החייט, אשר המשיל זאת למגדל. הרש"ש בספרו חמדת ימים, הביא את מאמר הזוה"ק, ושם לא כתוב מגדל, אלא בית. אינני יודע, מדוע החייט כתב מגדל? אולי רצה לתת כבוד לתורה, והשווה זאת למגדל. אבל הרש"ש מעתיק בשם הזוה"ק, שזהו בית.

הבית – התורה – היא של בן אשר. בזכות בן אשר. במלים אחרות, זאת תורת אשר. מה שיש לנו הלכה למעשה. הפלא ופלא. השם שלו נרמז בהתחלת התורה, כי זהו הבית שלו, בזכותו יש לנו את התורה בצורה ברורה, שאין לנו ח"ו ספיקות בכשרות הס"ת. כפי שמהר"י אומר, 'מחזקין להו כמפי משה מפי הגבורה'. אשריו ואשרי חלקו. ברוך ה', שזיכה אותנו.

הוספנו בס"ד עוד ארבע ראיות והוכחות, על השמונה עשרה שבשיעורים הקודמים. ומתברר כשמש בצהרים, שהמסורת שלנו היא הכי נאמנה, יותר מכולם. ובעז"ה עוד נוסף ללבן את העניין. כיון שבעיקבות השיעורים, כמה תלמידי חכמים כתבו אלי בעניין הזה, אשריהם ואשרי חלקם. בפרט ידידנו הרה"ג בנש"ק יהודה עדס הי"ו, אשר ממש ישב על המדוכה. וכן ידידנו הרה"ג אהרן גבאי הי"ו, ועוד שישבו על כך, ושלחו אלי מכתבים ארוכים.

הנני שמח מאד בכך, שהם יושבים על המדוכה, אם כי יש להם דעה אחרת, בעז"ה אנחנו ניישב את כל הטענות והמענות, ונייר את ההדורים. אבל, מיני ומנייהו מסתייעא מלתא. טוב לראות גם את הצד השני של מטבע, שלא ישארו סירכות, ושום טענות ומענות. כל הקושיות והתשובות שיש להם, עניינים שאפשר אולי להיתלות בהן, בעז"ה אני מקוה שהדברים יתבררו. כפי שכתב רע"ו מברטנורא בפירושו למסכת אבות, מתוך הויכוח תתברר האמת.

ומזה שאין גירסת מצער ידועה למיעוט ידיעתנו בשום ספר נוסף בעולם, אפשר לייסד הוכחה נוספת לנדון דידן שהכתר של חאלב אינו מה שהיה לפני הרמב"ם, כי מסתמא גם שם היה נקוד מצער, והכתר דידן הוא המיוחד יותר בעולם בהגהתו הנמרצת והמיוחדת ע"י ר"א בן אשר, וסומכים עליו אפילו כאשר הוא יחיד (עכ"פ כיום) כגון שמצינו לגבי פרשת כל חלב, דוק והבן. אם כן זאת נחשבת כהוכחה העשרים ושתיים.

[בהערת מעכ"ת על דברי מהר"י שכתב בכל התיגאן אשר יסדו הראשונים מעשה ידי אמן הרמב"ם וכו', הנה בדומה לזה הביא מעכ"ת בשיעור הקודם את דברי ר"י הנגיד שבס"ת של רמב"ם וילינו כתיב וקרי וילונ, ויש להעיר הלא בספר תורה אין קרי, רק כתיב. ואעפ"י דאפשר דמדנפשיה הוסיף זאת אגב אורחא, הנה בהצטרפות דבריו ודברי מהר"י, אולי אפשר ללמוד כי הרמב"ם כתב לעצמו גם תאג, מועתק מכתר בן אשר, אף כי רחוק הוא. איתמר.

ברם לפום קושטא, לא רחוק הדבר, כי יש מקורות לכך. אמנם לא ממש, אלא דומה וקרוב לזאת. וכאשר בלנ"ד נרחיב אודות פתגמא דנא בשיעור נוסף. יב"ן].

במלה הראשונה בתורה, 'בראשית', רמוז שמו של בן אשר.

צריכים לדעת עוד דבר. לא לחשוב, שהכרעות בן אשר, הן דבר של מהדבך.

הרמב"ם סמך את ידו על בן אשר, וכל המדקדקים וכל הפוסקים, גם ספרדים ואשכנזים – כולל הרמ"א – אומרים, כי העיקר ללכת לפי דעת הרמב"ם, בתיקון של ספר תורה, כיון שהיו לו את הספרים הנאמנים. לא לסור מדברי הרמב"ם, לכתחילה. ורק בדיעבד, לסמוך על השיטות האחרות.

בהגהת הרמ"א על ש"ע יו"ד [סי' ער"ה סעיף ב'] כתוב, לא יסור מדברי הרמב"ם בזה, כי עליו סמכו האחרונים וכתבו שדבריו הם עיקר (מ"ב בשם חכם א'). ומ"מ אם נמצא ספר תורה שאינה כתובה לפי דבריו, אין לפוסלה, כי יש גדולים שיש להם סברות אחרות בזה יעו"ש.

לשמוע את כל הצדדים, המציגים את כל הקושיות וכו' לכאן ולכאן, ובעז"ה עיי"ז האמת תצא כחמה ברה לאורה. כי נר מצוה, ותורה אור. עיקר הרמז הנפלא דלעיל, לקחתי מהספר יד שאול הכהן פ' בראשית [דף ט"ז] וזה לשונו, בראשית, אותיות בית אשר. אפשר כי זה רמז נכון למה שהמדקדקים ז"ל מסכימים שבכל מקום שיש מחלוקת בין בן אשר ובן נפתלי בענין הנקודות או הטעמים או סתומות ופתוחות וכדומה, הלכה כבן אשר, כאלו יצאה בת קול ואמרה הלכה כבן אשר בכל מקום. וזהו שרמזו הכתוב בתחילת התורה בית אשר. וק"ל לפ"ז י"ל שבא הרמז בתחילת התורה כדי להודיענו אופן לימודה וקריאת בספר תורה יעו"ש. אני הקטן הוספתי רק ביאור בית, על פי הזוה"ק, וקישרתי לענייננו.

בשב"ק הבאה, חיזוק בענייני פגעי הטכנולוגיה.

לפני שאנחנו מסיימים, ברצוני להזכיר כי ישבו תלמידי חכמים צדיקים, אז נדברו יראי י"י איש אל רעהו, וקבעו והחליטו כי בשב"ק הבאה, פרשת בחוקותי, צריך ונחוץ לדבר על פגעי הטכנולוגיה, לחזק את הציבור בנושא הזה. כי בעוה"ר זהו המכשול הכי גדול בדורנו, היצה"ר הכי חזק, כל המכשירים הטמאים. וקראו לזה בשם, 'לקדשנו ולטהרנו'.

בשב"ק הבאה, מבקשים שכל רב בקהילה שלו, שרבני הקהילות בכל מקום ומקום ידברו על הנושא הזה, בכדי לבער את החמץ הזה, לסלק את הנגע הזה מתוכנו. שהשם ברוך הוא יזכנו. עם ישראל, עם קדושים וטהורים. פלא עצום, איך ישנם אנשים טובים – שנראים טובים בכל אופן – אשר אינם מתרחקים מן הדברים האלה. זהו מכשול גדול. מי יודע? הנסתרות ליי"א אלהינו. אבל ברור שצריכים להתרחק מן הדברים האלה, 'כמלוא עיניו'. מרחיקין משור המועד כמלא עיניו. משור תם, חמשים אמה. אבל דבר זה, הוא ממש שור המועד. חייבים לסלק את הנגע הזה, כי בנפשנו הדבר. חובה לבער זאת, לפשפש אחריו בחורים ובסדקים, שלא ייראה לכל הפחות בד' אמות שלנו.

לכן, כל אחד שיחזק את הקהילה שלו, שידבר על הנושא הזה. מצד אחד, לקחת את זה כמובן בנחישות, אבל בצורה מכובדת. ולהבין כי אין לכך מקום במחנה קדשנו.

*

בעזרת ה' יתברך, יש לנו כעת לקרוא בצוותא חדא את מאמר הזוה"ק, פרשת תרומה מדף ק"א, חילקו לכם את הדפים, בחרתי בהם, כי קישרתי את המאמר הזה לענייננו, 'כי נר מצוה ותורה אור', אמרנו כי מן התורה באה האורה דרך החלונות. זהו מאמר ממש נפלא, המסביר את העניין.

יש פה את המעשה הנפלא והמעורר שהיה עם בריה דרב ספרא, וכתוב כי בסופו של דבר הביאו את כל החידושים הללו לרשב"י, והוא כ"כ התפעל, אמר מעיקרא כי הוא רואה עליהם שהייתם במשכנא של נער המלאך. מי"ם טי"ת. לבריה דרב ספרא, היתה נשמה גבוהה, הוא היה ממש כמו מלאך עלי אדמה, ורשב"י התפעל לשמוע את החידושים האלה.

הכל בזכות ספר הזוהר הקדוש, בשמו כן הוא, שזכינו קצת לאורה של התורה הזוהרת ומאירה כשלהבת אש, לגלות את פנימיות התורה, כל אחד לפי מדתו ושיעורו.

נקרא זאת בעז"ה ביחד. אבל צריכים לדעת, כי הקריאה בציבור היא צ"ל בניגון מתון, בכדי שהקריאה תהיה משותפת, לשים לב לעצור היכן שמגיעים לנקודה, ככה שיהיה כאיש אחד בלב אחד.

נקדים את הפתיחה שמנהיגנו לומר קודם הלימוד בזוה"ק, הוא הפסוק ונהר יוצא מעדן וכו'.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת

למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את

הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

פרטים בטלפון: 050-4140741

נשאים מחוברים למסורת ולמנהגים

שערי יצחק "מנויים לחיים"

הצטרף עכשיו כמנוי חדשי לקבלת השיעורים השבועיים של מרן הגאון הרב **יצחק רצאבי שליט"א** - פוסק עדת תימן המתקיים מדי מוצש"ק בבית המדרש "פעולת צדיק" ב"ב. השיעורים כוללים עניינים רבים במנהגי ומסורת יהדות תימן, חידושי הלכות ואגדות, מוסר והשקפה, מעשיות ופרפראות ועוד.

בתרומה ע"ס 50 ₪ לחודש (בהוראת קבע, בציקים או בכרטיס אשראי), תקבל לביתך את חוברות השיעורים השבועיים, בצירוף דיסק לצפייה או להאזנה של שיעורי אותו חודש.

ניתן להירשם מכספי מעשר

כולל מפתח נושאים, מראי מקומות וחלק השו"ת

לפרטים והרשמה:

מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק,

טלפקס: 03-5358404, ישיר: 050-4140741.

ניתן להקדיש כל שיעור לרפואה והצלחה או לעילוי נשמת. ההקדשה תופיע ע"ג החוברת וכן בתחילת השיעור בוידאו